

bülten

tmmob
makina mühendisleri odası

Eylül 2018, Sayı 243 Ekidir

Sanayinin Sorunları ve
Analizleri (41)

Sanayide Yüksek
Enflasyon, Hızlı
Küçülme

Sanayide Yüksek Enflasyon, Hızlı Küçülme

Mustafa SÖNMEZ*

ÖZET

Türkiye ekonomisi, yüksek-yapışkan bir enflasyon ve özellikle döviz fiyatlarının artışıyla patinaj yapan, giderek üretimde daralmaya hatta küçülmeye giden bir konjonktüre girdi. İmalat sanayisinde ağırlıklı hissedilen yüksek enflasyon ve üretimde gerileme, öteki sektörleri ve hizmetler alanını da etkisi altına almış görünüyor. Türbülansın, yüksek enflasyonun yanında yüksek faizin yol açtığı daralma ile bir stagflasyona, yani baş edilmesi güç bir krize dönüşme eğilimleri daha belirginlik kazanmaya başlıyor. Yılın son çeyreğinden başlayan ve ne kadar süreceği kestirilemeyen bir krizin gelişi ise çok muhtemel gibi görünüyor.

Ağustos ayının artışları ile birlikte belirginlik kazanan ve gelecek için de endişeli beklentilere yol açan yüksek enflasyon, 13 Eylül'de artırılan faizlere rağmen dövize daha çok yöneliş ve döndürülemeyen dış borçlardan oluşan sorunlar yumağının, Türkiye ekonomisini IMF müdahalesine daha fazla sürükleyecek potansiyeli hızla büyüyor. Buna karşılık, AKP rejiminin sorunlara çözüm bulmadaki ataleti, yetersizliği ekonomideki kanamayı artırarak topyekun bir yoksullaşmayı, korkutucu bir işsizliği ve kaosu da davet ediyor.

Ağustos'taki tırmanışla birlikte, tüketici fiyatlarında artış, yıllık yüzde 18'i, üretici (sanayici) fiyatlarında da yüzde 32'yi buldu.

Önümüzdeki aylarda artışların hız kesmesi beklenmiyor, yılın en az yüzde 20'yi bulan bir tüketici enflasyonu ile biteceği tahmin ediliyor. Enflasyonun bu boyutlara ulaşmasında etkili olan nedenlerin yapısal özelliği, bu sorunun aşılmasının daha uzun vadeli ve etkili teşhis, tedaviler gerektirdiğine de işaret ediyor.

Türkiye'de enflasyonu yüzde 20 gibi ürpertici bir basamağa doğru iten ana etkenlerden biri tarım-gıda ve bir diğeri de döviz fiyatlarındaki artışla ilgili. Bu yapısal sorunlara kısa sürede çözüm üretilmesi pek olası görünmüyor. Artırılan TL faizlerine rağmen, dövizde tırmanılan yerde tutunma ve artacak enflasyonla yeniden dövize yönelme ihtimalleri azalıyor. Yılın üçüncü çeyreğinde önce durgunluk, son çeyreğinde küçülmeye yönelik beklenirken, daralmanın 2019'un tamamına hakim olması muhtemel görünüyor.

Yaşanmaya başlayan kriz, özellikle ücretli, emekli, alt sınıfları hızlı bir kıskaca almış görünüyor. Yüksek enflasyonla gerileyen reel gelirler geçim sorununu artırırken tırmanan işsizlik ikinci kıskacı oluşturuyor. Hanehalkının tüketici kredisi ve kredi kartı borç yükü altında olması ve bunun geri ödenmesi sorunları da önemli bir başka kıskacı oluşturuyor.

* İktisatçı-Yazar, Makina Mühendisleri Odası Danışmanı

GİRİŞ

Türkiye ekonomisi, yüksek-yapışkan bir enflasyon ve özellikle döviz fiyatlarının artışıyla patinaj yapan, giderek üretimde daralmaya giden bir konjoktüre girdi. İmalat sanayisinde ağırlıkla hissedilen yüksek enflasyon ve üretimde gerileme, öteki sektörleri ve hizmetler alanını da etkisi altına almış görünüyor. Türbülansın, yılın son çeyreğinden başlayan ve ne kadar süreceği kestirilemeyen bir krize dönüşmesi ise çok muhtemel gibi görünüyor.

Ağustos ayının artışları ile birlikte belirginlik kazanan ve gelecek için de endişeli beklentilere yol açan yüksek enflasyon, dövizde daha çok yöneliş ve döndürülemeyen dış borçlardan oluşan sorunlar yumağının, Türkiye ekonomisini IMF müdahalesine daha fazla sürükleyecek potansiyeli hızla büyüyor. Buna karşılık, AKP rejiminin sorunlara çözüm bulmadaki ataleti, yetersizliği ekonomideki kanamayı artırarak topyekun bir yoksullaşmayı, korkutucu bir işsizliği ve kaosu da davet ediyor.

YAPIŞKAN-YÜKSEK ENFLASYON

Ağustostaki tırmanışla birlikte, tüketici fiyatlarında artış, yıllık yüzde 18'i, üretici (sanayici) fiyatlarında da yüzde 32'yi buldu. Bu oranlar, Arjantin dışında yükselen ülkelerde yok. Hatta çoğu ülkede çift haneli enflasyon bile yok.

Önümüzdeki aylarda artışların hız kesmesi beklenmiyor. Yılın en az yüzde 20'yi bulan bir tüketici enflasyonu ile biteceği tahmin ediliyor. Enflasyonun bu boyutlara ulaşmasında etkili olan nedenlerin yapısal özelliği, bu sorunun aşılmasının daha uzun vadeli ve etkili teşhis, tedaviler gerektirdiğine de işaret ediyor.

Türkiye'de enflasyonu yüzde 20 gibi ürpertici bir basamağa doğru iten ana etkenlerden biri tarımda, öteki döviz fiyatlarındaki artışla ilgili.

Türkiye kendine yeten bir tarım sektörüne sahipken izlenen yanlış politikalar ve tarımın ihmali ile yılda 9 milyar dolar ithalat yapar duruma düştü. Türkiye'de gıda arzı eksikliği enflasyonun en

Grafik 1. Tüketici Fiyat Endeksi, Ağustos 2018 [2003=100]

Kaynak: TÜİK

Tablo 1. Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları, Ağustos 2018 (2003=100)

	Ağustos 2018	Ağustos 2017
Bir önceki aya göre değişim oranı	2,30	0,52
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı	12,29	6,60
Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı	17,90	10,68
On iki aylık ortalamalara göre değişim oranı	12,61	9,66

Kaynak: TÜİK

önemli nedenlerinden biri. Yaklaşık 81 milyon nüfusun beslenme ihtiyaçlarını karşılayacak kadar tarımsal ürün ve gıda üretemeyen Türkiye, bu ürünlerin de ithalatçısı durumuna geldi. Arz eksikliği fiyatları yukarı çekiyor. Örneğin taze sebze ve meyve fiyatlarındaki yıllık artış yüzde 38 gibi ürkütücü bir boyuta ulaşmış durumda.

Enerji yönünden dışa bağımlılığı yüksek olan Türkiye’de artan dünya enerji fiyatlarının yanı sıra, TL’nin yılbaşından bu yana yüzde 55 değer kaybı ya da dolar fiyatının yüzde 78 artışı, yıllık enerji ürünü fiyatlarındaki artışı da yüzde 21’in üzerine çıkardı.

Aralarında otomobil, beyaz eşya, elektronik, mobilyanın olduğu dayanıklı tüketim mallarındaki Ağustos ayı artışı yüzde 5 ilâ 6 arasında değişirken yıllık artış ise yüzde 30’u buldu. Bu ürünlerin ağırlıklı ithal girdi-parça kullanılarak üretildiği anımsandığında döviz fiyatlarındaki olağanüstü çıkışlar, bu ürünlerin üretiminde yüksek maliyet artışlarına yol açtı. Dolayısıyla bu ürünlerdeki fiyat sıçramaları, doğrudan dövizdeki artışla ilgili. Nitekim Merkez Bankası bu durumu şöyle ifade ediyor: “Dayanıklı ve diğer temel mallar grubundaki fiyat artışları, döviz kuru kaynaklı olarak gelele yayılmaya devam etmiştir.”

Merkez Bankası’nın bir diğer önemli saptaması da şu: “Ağustos ayında, tüketici fiyatları üzerindeki üretici fiyatları kaynaklı maliyet baskıları oldukça güçlenmiştir.”

SANAYİCİ FİYATLARI

Üretici, yani sanayicinin zamları Ağustos ayında yüzde 6.6’yı bulurken yıllıkta yüzde 32’ye tırmandı. Bunun da ağırlıklı ithal enerji ve ithal girdi kullanan sanayinin karşı karşıya kaldığı yüksek döviz artışları ile ilgili olduğu açık.

İthal girdi fiyatındaki artışlar, maliyetleri, dolayısıyla sanayicinin fiyatlarını artırıyor, tüketiciye mal ulaştırılan perakendeci de bu fiyatları yansıtabildiği kadar yansıtmak durumunda kalıyor. Bu durumun önümüzdeki aylarda da sürmesi bekleniyor. Çünkü tüketici fiyatları ile üretici fiyatları arasındaki makas 14 puana kadar çıkmış durumda. Bu, talep olması halinde tüketiciye yansıtılması muhtemel bir zam yığınağı anlamına geliyor. Nitekim Koçtaş Genel Müdürü Alp Önder Özepamukçu’nun 12 Eylül tarihli Sözcü’de yer alan demeci ilginçtir; Artık döviz üzerinden kiralama anlayışından çıkılması gerektiğini vurgulayan Özepamukçu, fiyatlandırmaların tüketiciye ve alım gücüne göre yapıldığını, üretici fiyat endeksi ile tüketici fiyat endeksi arasında 12 puanlık fark olmasına rağmen bunun piyasaya yansıtılmadığını kaydetti. Özepamukçu, “Fiyat artışlarını peyderpey yapmayarak çekmecemizde bekletiyoruz. Biz bu rakamları fiyatlara yansıtırsak ekonomi durur. Kayıtdışı rasyoları Avrupa’nın bir hayli üstünde” değerlendirmesini yaptı.

Sanayinin genelinde Ağustos fiyat artışı yüzde 6,6 ve yıllıkta yüzde 32,1 olurken imalat sanayisinde fi-

Grafik 2. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi, Bir Önceki Yılın Aynı Ayına Göre Değişim Oranı, Ağustos 2018 [2003=100]

Tablo 2. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi ve Değişim Oranları, Ağustos 2018 [2003=100]

Sektörler	Endeks	Aylık değişim (%)	Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim (%)	Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim (%)	On iki aylık ortalamalara göre değişim (%)
Yurt içi ÜFE	396,62	6,60	25,32	32,13	18,78
Madencilik ve taşocakçılığı	507,06	5,69	21,51	30,80	17,61
İmalat	405,85	7,31	25,87	33,29	19,75
Elektrik, gaz	256,89	-1,20	22,68	20,66	7,91
Su temini	322,36	1,52	6,27	8,30	7,65

yat artışı daha sert seyretti. İmalatta aylık artış yüzde 7,3'ü bulurken yıllık artış yüzde 33,3 olarak gerçekleşti ve geneli 1 puan geçti.

İmalat sanayisinin kendi içinde de bazı alt sektörlerde geçen yıla göre büyük yükselişler söz konusu. 2017 Ağustos'unda yıllık artış imalat sanayisinde yüzde 18'e yakın gerçekleşmişken 2018 Ağustos'unda yıllığın yüzde 33,3'ü bulması, olağan dışı bir sıçrama olarak okunabilir. Bu sıçrama özellikle bazı alt dallarda çok daha yüksek.

Örneğin dünya enerji fiyatlarının yükselişine içerde döviz fiyatlarının hızlı artışı eklenince, rafine petrol fiyatları 2017'de yüzde 43,5 yıllık artmış iken 2018 ağustosundaki yıllık artış yüzde 120'yi geçmiş durumda.

Hem dünya emtia fiyatlarındaki artışlar hem de döviz fiyatlarındaki artışla birlikte demir-çelik başta olmak üzere, ana metaldeki 2018 yıllık artışı yüzde 62'yi bularak önceki yılı 20 puana yakın geride bıraktı.

Yine kimyasal ürünlerdeki yıllık artışların 25 puandan fazla artarak yüzde 47'ye yaklaştığı gözleniyor.

Beyaz eşyayı içeren fabrikasyon metal ürünlerde de yıllık artışların yüzde 41'e yaklaştığı ve önceki yılın artışlarını 23 puana yakın geçtiği görülüyor.

Otomotivi içeren motorlu kara taşıtlarında yıllık artış yüzde 38,5'a ulaşırken, bir önceki yılını 22 puan geride bırakmış görünüyor.

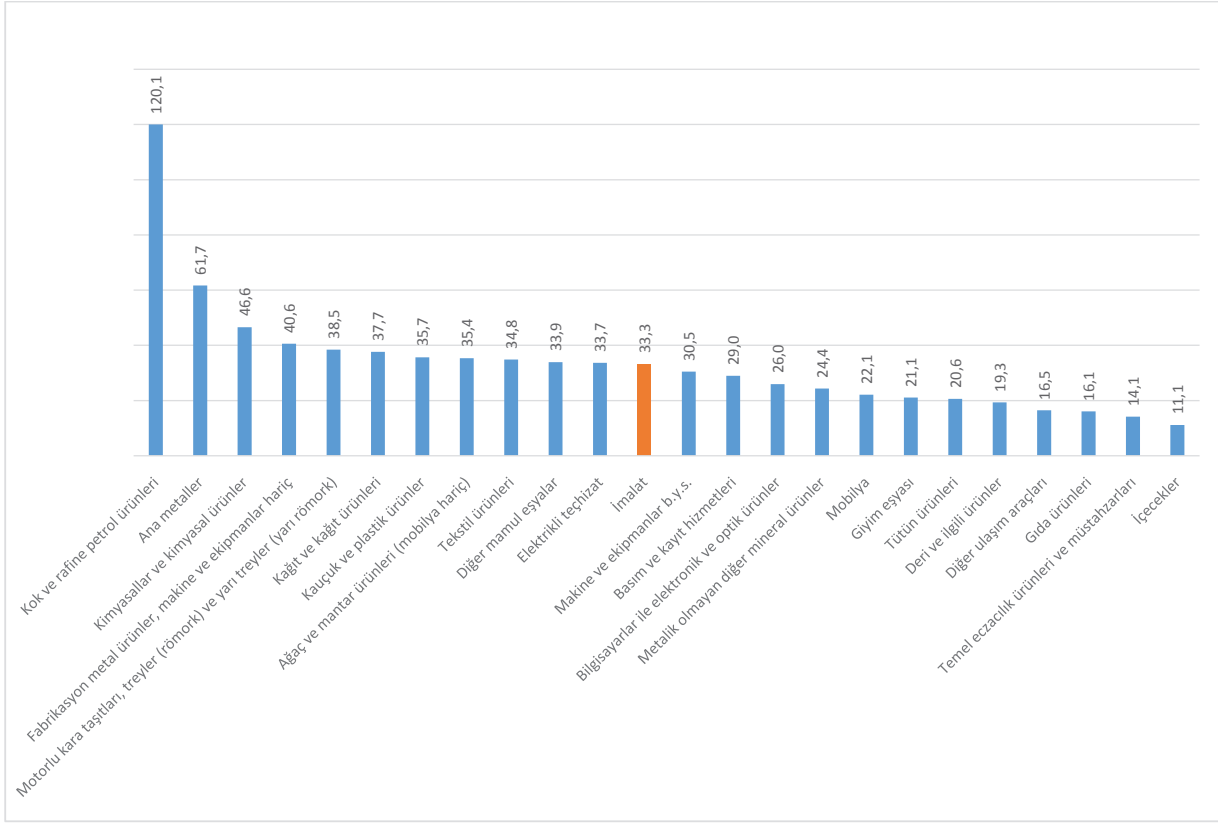
Önümüzdeki aylarda fiyatlarda bir yavaşlama beklenmediğinin ipucunu ise yine Merkez Ban-

kası veriyor ve şöyle diyor: "Enerji fiyatlarındaki yükselişin, elektrik ve doğal gaz fiyat artışı ile akaryakıt ürünlerine ilişkin ÖTV düzenlemesinin sarkan etkisine bağlı olarak, Eylül ayında da sürmesi beklenmektedir."

Bu öngörü sadece enerji için yapılmış olmakla beraber, genel için de söylenebilir. Çünkü Eylül ayına girerken de döviz kurunda bir gerileme yok. Enflasyon verilerinin açıklandığı 3 Eylül günü 6,60 TL basamağında olan dolar kuru, ertesi gün 6,75 TL'ye kadar çıktı.

Tablo 3. İmalat Sanayinin Alt Dallarında Yıllık Fiyat Artışları, 2017 ve 2018 (Ağustos)

	2017 %	2018 %
Kok ve rafine petrol ürünleri	43,5	120,1
Ana metaller	42,5	61,7
Kimyasallar ve kimyasal ürünler	21,2	46,6
Fabrikasyon metal ürünler, makine ve ekipmanlar hariç	18,8	40,6
Motorlu kara taşıtları	16,2	38,5
Kağıt ve kağıt ürünleri	24,6	37,7
Kauçuk ve plastik ürünler	16,3	35,7
Ağaç ürünleri (mobilya hariç)	10,8	35,4
Tekstil ürünleri	19,8	34,8
Diğer mamul eşyalar	10,9	33,9
Elektrikli teçhizat	18,1	33,7
İmalat	17,9	33,3
Makine ve ekipmanlar b.y.s.	15,0	30,5
Basım ve kayıt hizmetleri	14,6	29,0
Bilgisayarlar ile elektronik ve optik	20,2	26,0
Metalik olmayan diğer mineral	8,1	24,4
Mobilya	14,4	22,1
Giyim eşyası	7,4	21,1
Tütün ürünleri	7,8	20,6
Deri ve ilgili ürünler	10,5	19,3
Diğer ulaşım araçları	14,4	16,5
Gıda ürünleri	9,9	16,1
Temel eczacılık ürünleri	11,7	14,1
İçecekler	9,4	11,1

Grafik 3. İmalat Sanayinin Alt Dallarında Yıllık Artışlar, %

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı

Yüksek enflasyonun öncelikle gelir dağılımını daha da bozduğu biliniyor. Gelirlerini enflasyon oranında artıramayan ve sayıları 19 milyonu bulan özel kesim ücretlilerinin, kamu çalışanlarının sert bir reel gelir gerilemesi yaşadığı açık. Aynı şey sayıları 10 milyonun üstündeki emekliler için de geçerli. Onlar da enflasyon oranının altında bir maaş artışının gerisinde kalarak görece yoksulluk yaşıyorlar.

Yüksek enflasyonun altında seyreden TL faizlerinin, irili ufaklı birikimleri daha çok dövize yöneltmesine ise hiç şaşmamalı. Her ne kadar rejimi yönetenler bunu anlamazlıktan gelse de, artan döviz fiyatları yüksek enflasyonu, yüksek enflasyon da tasarrufların dövize sığınmasını getiriyor. Rejim ise TL'yi cazip kılabilecek faiz artışlarından kaçınıyor, dövizlerin yükselişini beyhude sözlü müdahalelerle önlemeye çalışıyor.

Nitekim Ağustos enflasyonunun açıklandığı gün yeni bir döviz şoku yaşanıp yaşanmayacağı konuşulurken Merkez Bankası sahneye çıkarak şu açıklamayı yaptı: "Merkez Bankası fiyat istikrarını desteklemek amacıyla gerekli tepkiyi verecektir. Bu çerçevede, daha önce yapılan iletişimle de uyumlu olmak üzere, son gelişmeler dikkate alınarak Eylül ayı Para Politikası Kurulu toplantısında parasal duruş yeniden şekillendirilecektir."

Rutin toplantı 13 Eylül'deydi. Kastedilen TL'de faiz artışı ise şu soru yaygınca soruluyor: Faiz artışı, niye TÜİK enflasyon oranlarını açıklar açıklamaz yapılmıyor da on gün bekleme tercih ediliyor? Döviz fiyatı tırmanışına karşı dalgakıran olarak kullanıldığı düşünülen bu açıklamaların bankanın inandırıcılığını hızla aşındırdığı da yaygın bir kanı.

ALT SINIFLARA ÜÇLÜ KRİZ KISKACI

Ücretliler başta olmak üzere alt sınıflar yaklaşan krizi şimdiden hissetmeye başladı. Yüksek enflasyon karşısında eriyen ücretler, tırmanan işsizlik ve banka borçlarını çevirmede güçlüklerindeki üçlü kışak, alt sınıflara zor zamanlar yaşatmaya başladı.

Öteden beri dünyanın en adaletsiz gelir dağılımına sahip ülkelerinden biri olan Türkiye’de her kriz dönemi, özellikle alt sınıfların yeniden yoksullaştıkları sonuçlar yaratır ve bu kitleler ilk seçimlerde tepkilerini, iktidar partisi karşıtı oy kullanarak dışa vururlar.

Türkiye, son seçimlerini 24 Haziran’da yapmış olmasına rağmen, seçmenlerin yarısı bu seçimde geçim şikayeti yönünde oy kullanmadılar. Ancak, o seçim tarihinden bu yana hava hızla dönmüş bulunuyor. Sadece son 3 ayda yükselen enflasyona, döviz fiyatlarında sert tırmanışa, art arda gelen şirket iflaslarına, bankaların borçluları sıkıştırmalarına, gelecek ile ilgili belirsizliklere karşı memnuniyetsizlik hızla arttı.

AKP rejiminin medyayı ve yargıyı ağırlıkla kontrol altında tutması, yeni Cumhurbaşkanlığı sistemi ile daha baskıcı bir devlet kurması gibi etkenler, tepkilerin dışa vurulmasını, protestolar ile ortaya konulmasını önüyor ama dipden dibe homurtular çoğalıyor.

Alt sınıfların homurtuları öncelikle çarşı-pazarda yüz yüze kaldıkları fiyatları gördükçe yükseliyor. Ağustos ayında yüzde 18’e yaklaşan yıllık enflasyon, uzun zamandır Türkiye’nin yaşamadığı ve giderek yapışkan hale gelen bir tüketici enflasyonu niteliğinde.

Sanayicilerin, yani üreticilerin yaptıkları fiyat artışlarının yıllıkının yüzde 32’yi bulması, tüketici enflasyonuna yansiyacak önemli bir potansiyel olduğuna ayrıca dikkat çekiyor. Perakendeciler, sanayinin zamlarını tüketiciye taşımamaya direndiklerini, ancak bunun da sınırlarına geldiklerini ifade ediyorlar. Bu durum, yılsonunda yıllık enflasyonun rahatlıkla yüzde 20’yi bulacağı yönündeki tahminleri güçlendiriyor.

Emsali sadece IMF masasında operasyonda olan Arjantin’de görülen bu yüksek enflasyon ile baş edebilecek bir ücret ve maaş artışı ayarlaması ise ortalıkta yok. Sayıları 19 milyonu bulan ücretli sınıftan (toplam istihdamın yüzde 70’i) sadece 3 milyon dolayında olan kamu çalışanı ve bunların, sayıları 10 milyona ulaşan emeklilerle birlikte maaşları-ücretleri, enflasyona bağlı olarak ayarlanıyor. Ancak geriye kalan 16 milyon özel kesim ücretlisi için enflasyona bağlı böyle bir ayarlama düzeneği yok. Bunlardan ancak 1 milyon kadarı sendikali, dolayısıyla, enflasyona karşı ücretlerinde artış isteme cüretini gösterebilecek örgütlülükte, geri kalan 15 milyonluk ezici ücretli çoğunluk ise örgütsüz, sendikasız.

Daha vahim olan, Türkiye İstatistik Kurumu TÜİK’in “İşgücü İstatistikleri”nin mikro verilerinde ortaya konulan ücret düzeyinin durumu. Bu verilere göre ücretli olarak istihdam edilenlerin yüzde 60’ından fazlası asgari ücretle ya da onun altında ücretlerle çalışıyor. Bu, halen ayda 1600 TL ücret ile çalışmak demek. Eylül ayı ortalama dolar kuru 6,50 TL kabul edildiğinde 246 dolar demek. Aynı asgari ücret yılın başında 426 dolar ediyordu. Yani dolar bazında 9 ayda yüzde 42 ucuzlayan bir asgari ücret var.

TÜİK, ülke genelinde ortalama kiranın, eklentileri ile birlikte aylık 1000 TL olduğunu bildiriyor. Bu durumda bir ücretli ailesinin hayatını idame ettirebilmesi için halen en az 2 asgari ücretin eve girmesi, ikinci iş yapılarak ek gelir elde edilmesi, yanı sıra başka yardımlar sağlanması gerekiyor. Bunlar bile, yüzde 18’i bulmuş tüketici enflasyonu karşısında alım gücünü korumaya yetmiyor ve hanede görece yoksullaşma yaşanıyor.

Fatura, asgari ücretle de olsa işi olanların yüksek enflasyon karşısında görece yoksullaşmaları ile sınırlı kalsa, buna şükredilebilir. Ama şimdi eldeki işi kaybetme riski de artıyor. Özellikle asgari ücretlilerin istihdam edildiği inşaat, tarım, turizm ve öteki hizmet dallarında büyüme hızla düşüyor. Eldeki en güncel işsizlik verileri, tarım dışı işsizliğin yüzde 12,5’i geçtiğini ve tırmanma eğiliminde olduğunu ortaya koyuyor. Ağustos-Eylül işgücü verileri yayımlandığında tarım dışı ya da kent işsizliğinin yüzde 14-15’e yaklaştığını görmek sürpriz olmayacak. Esas korku ise yılın son çeyreği, Ekim ayı ve sonrasında. Bu son çeyrekte

daha sert bir küçülme ve işten çıkarmalar bekleniyor. Zaten yeteriz olan ücreti, bir de işi kaybederek sıfırlama, birçok ailenin katlanabileceği bir durum gibi görünmüyor.

Alt sınıfları bekleyen riskler, ücretin enflasyonla baş edemeyip alım gücünü kaybetmesi, dahası, işten çıkarılarak sıfır geliri durumuna düşme riskleri ile kalmıyor. Birde sırttaki banka borcunu çevirememeye korkusu, telaşı var.

2003 öncesinde bankalardan borçlanmayı pek bilmeyen Türkiye halkı, dışarıdan kolay ve ucuza borçlanmayı beceren bankalar sisteminin açtığı borçlanma imkanını geri tepmedi. Bir yandan kredi kartı kullanımı ve onun üstünden borçlanma, bir yandan konut, otomobil ve farklı ihtiyaçlar için yapılan tüketici borçlanmaları ile hanehalkı borçlanması hızla tırmandı. Bankalar Birliği verilerine göre, hane halkının tüketici kredisi ve kredi kartı biçimindeki borç yükü 567 milyar TL'yi bulmuş durumda. Bunun 244 milyar TL'sini, durumu daha iyice kesimin konut ve otomobil kredisi kullanımı olarak kabul edip ayıkladığımızda, daha alt grupların borçları kabul edilen ihtiyaç kredisi ve kredi kartı borçlarının toplamı 323 milyar TL'yi buluyor. Bu borçların döndürülmesinde önemli zorluklar olduğu biliniyor. Şimdiden takibe uğrayan borç oranı yüzde 6'ya yaklaşmış durumda. Bundan dolayı mahkemelik olan borçlu sayısı ise durmadan artıyor. Hanelerin geçinmede zorlanmaları ile nasıl geri ödeyeceklerini bilmeden yeni borçlar almaları, bunları döndürememeleri, ya da mevcut borçları geri çevirmede zorlanmaları, borç taksidini yaratacak gelirden mahrum kalmaları, hem bankalar hem aileler için önemli bir sorunu gündeme taşıyor: Borçların çevrilememesi. Evlere, otomobillere, hatta evdeki televizyona, buzdolabına hacizler gelmesi...

Özetle, kriz henüz burnunu gösterse bile, yüksek enflasyonla baş edemeyen, işini kaybetme riski taşıyan, hele ki banka borcu olan kesim krizi şimdiden ağır biçimde hissetmeye başladı. Bütün bu kitlenin aynı zamanda bugüne kadar iktidardaki AKP'nin seçmenlerinden de olduğu hatırlanmalı.

İktidara açılan kredinin, sorunlar karşısında dış sıkıp sabretmenin limiti ne? Bunu kestirmek zor. Ama bütün bu kriz konjonktüründe bir de Mart 2019'da yapılacak yerel seçimler var. Canı yanan kitle, sandıkta hesap sorar mı? Mart ayına kadar kriz yumuşatılır mı?

Cevabı aylarca askıda kalacak bazı sorular bunlar.

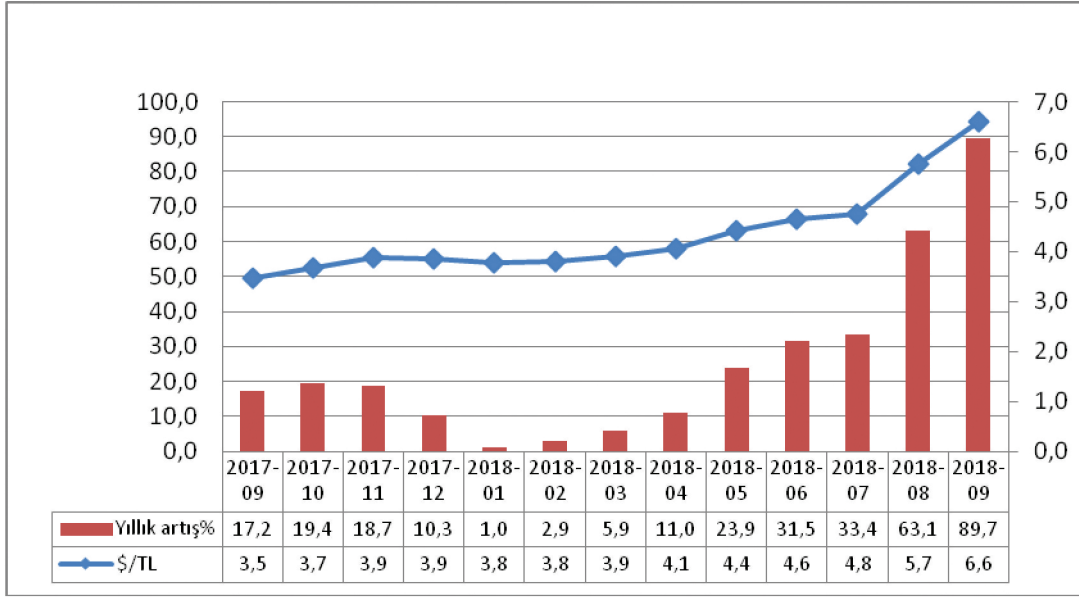
DÖVİZ FİYATIYLA KANAMA

Ağustos ayı enflasyonunun birikimi ile birlikte daha sık sorulan soru ise şu: Nereye gidiyoruz? Bu kanama nasıl durdurulacak ve teşhis-tedavi doğru mu? Kanamadan kasıt, TL'nin dokuz ayda yüzde 47'yi bulan, durmayan değer kaybı. Başka bir değerlendirme ile dolar fiyatı 12 ayda yüzde 90'a yakın arttı. Yani 2017 Eylül ayında ortalaması 3,5 TL olan doların fiyatı 2018 Eylül ayı ortalamasında 6,6 TL'yi bularak yüzde 90 yükseldi. Bu olağan dışı bir yükseliştir ve hiçbir işletme buna hazırlıklı değildir.

Dövizde tırmanış ya da TL'de hızlı değer kaybının, 2018 Nisan ayından itibaren ivme kazandığı gözlenmektedir. ABD'de Merkez Bankası FED'in faiz

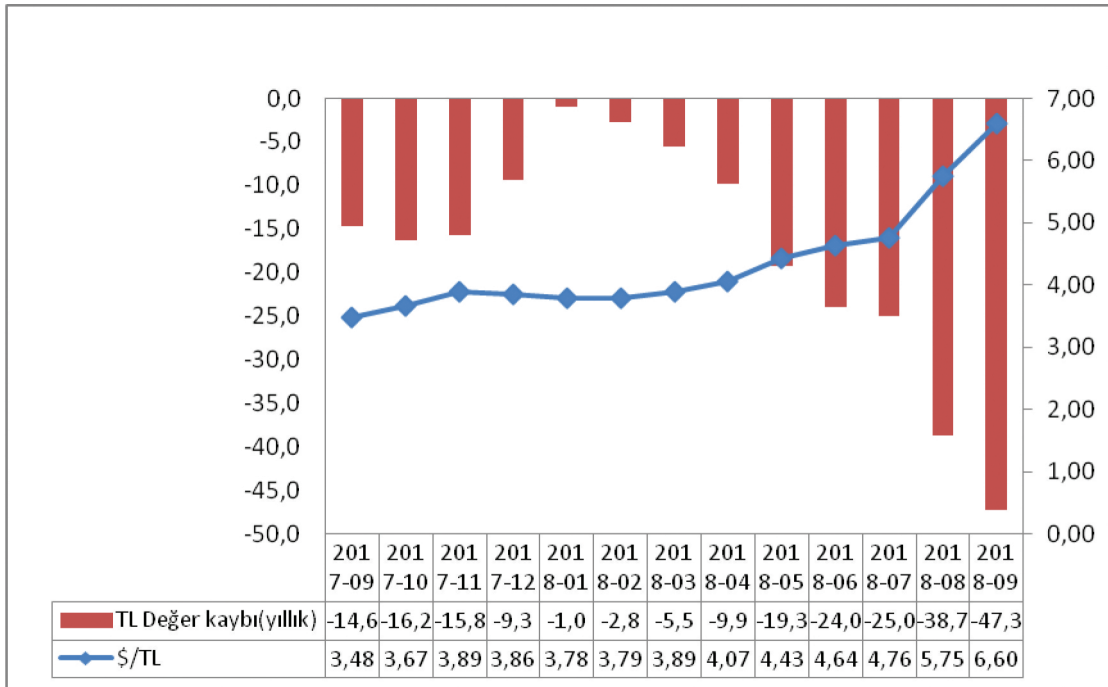
artırması ve yıl içinde en az 2 faiz artırma kararı daha alacağına ifade edilmesi, Türkiye benzeri ülkelere yabancı para girişini yavaşlattı, yer yer çıkışlar yaşandı. Yanısıra, Nisan'da alınan erken seçim kararı ile belirsizlik sürecine giren Türkiye iç şartları da dövizde yönelişi ve fiyatların tırmanışını getirdi. Buna, 2017'de yüzde 7,4'ü bulan büyümenin kamçılacağı yüksek enflasyon, yüksek cari açık verileri eşlik edince, dövizde yöneliş, özellikle dolarlaşma hız kazandı.

Türkiye'nin kendi iç kırılabilirlikleri, risk göstergesini yukarı taşıırken, 24 Haziran Cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimlerinin geride kalması ve yeni Cumhurbaşkanlığı sistemi adlı "Tek adam rejimi"nin icraata başlaması, belirsizlikleri, riskleri azaltmadığı gibi, tırmandırdı.

Grafik 4. Dolar/TL, Aylık Ortalama ve Yıllık Artışlar (%)

Kaynak: TCMB veri tabanı; Eylül 2018 (15 günlük)

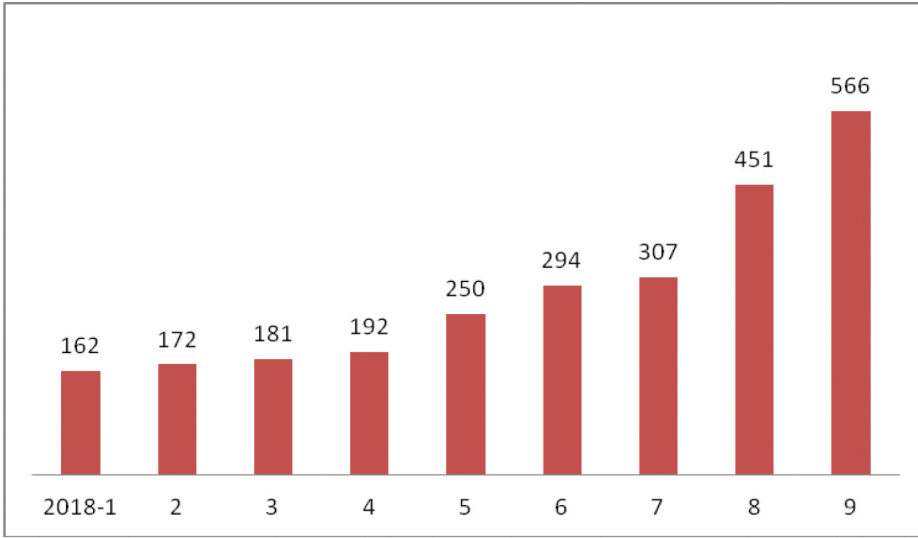

Grafik 5. TL'nin Dolar Karşısında Yıllık Değer Kaybı (Aylara Göre)

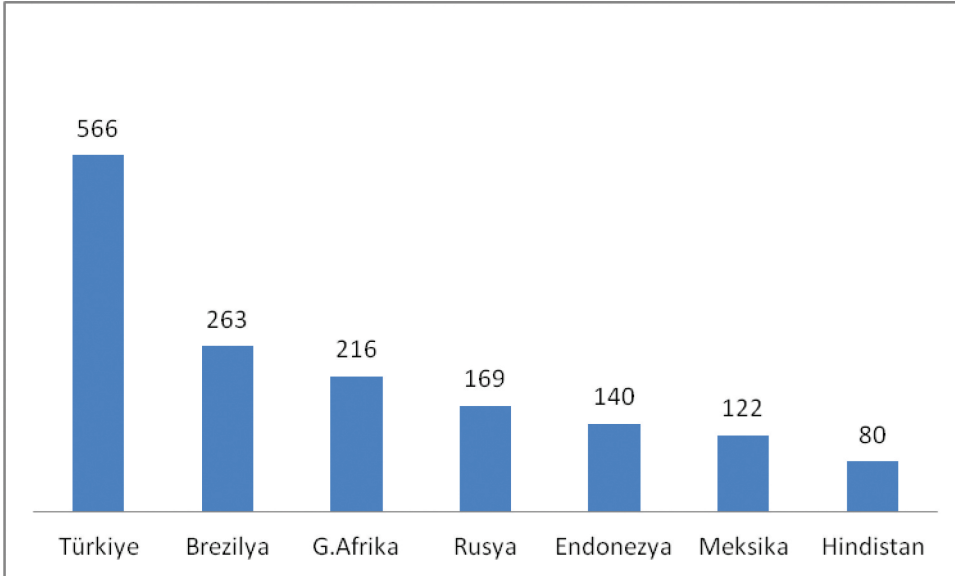
Kaynak: TCMB Veri Tabanı; Eylül 2018 (15 günlük)

Bu iklimin etkisiyle Temmuz ayında da dolar, TL karşısında değer kazandı ya da TL, dolar karşısında değer kaybetmeye devam etti. Yıllık kayıp, Temmuz'da yüzde 25'i buldu. Ağustos'ta ise denkleme, ABD ile gerilim dahil oldu. ABD'li Rahip Brunson'un tahliye edilmemesi ile yükselen ABD ile gerilimin ekonomiye olumsuz etkilerini, AKP

rejimi, Türkiye'ye açılan ekonomik savaş olarak niteledi ve bu gerilim öncesi başlayan ekonomik erozyonun üstünü örterek yaşanan ekonomik çalkantıyı tamamen ABD'ye bağlamaya çalıştı. Ağustos ayında bu gerilimin de etkisiyle, Türkiye'nin risk primi hızla arttı ve Haziran Temmuz aylarında 300 dolayında seyrederken Ağustos'ta 450 basa-

Grafik 6. Türkiye'nin Risk Primi (CDS), Aylık Ortalama

Grafik 7. Türkiye ve Öteki Yükselen Ülkelerin Risk Primi (CDS) 2018 Eylül Ortalama

Kaynak: Reuters, Bloomberg

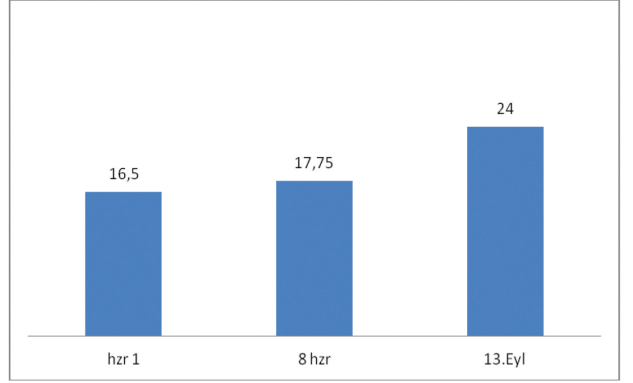
mağna, Eylül ayında ise 570 basamağına yaklaştı ve Türkiye risk primi ile dünyadaki öteki yüksek ülkelerden iyice ayrıştı. Öyle ki en yakınındaki Brezilya'nın 265 dolayındaki risk primini 300 baz puan geride bıraktı.

Risklerin tırmanması ile birlikte, dışarıdan kaynak temini hem zorlaştı hem daha pahalı hale geldi. Bu durum içeride dolar fiyatını biraz daha tırmandırdı. Ortalama olarak Ağustos'ta dolar/TL'deki yıllık fiyat tırmanışı yüzde 63'e çıktı. Ama Eylül'de de önemli bir yavaşlama görülmedi ve ay ortasında, yıllık artış yüzde 90'a , TL'nin değer kaybı da yüzde 47'ye ulaştı.

Kanamamanın durması, TL'ye cazibe kazandırmaktan geçiyor. Bu da faiz artışı demek. Uzun süre ayak diretilen TL faizlerinin artışına, özellikle Ağustos enflasyonunun yüksek gelmesinin de etkisiyle, 13 Eylül'de ikna olundu ve Merkez bankası gösterge faizi 625 baz puan artırılarak gösterge faizi yüzde 24'e yükseltildi.

Sert bir artış sayılmasına karşın, faizdeki bu hamle, döviz fiyatında umulan düşüşü getirmede. Dolar fiyatı 13 Eylül'de 6,15-6,20 bandında kalırken takip eden günde ancak 6 TL dolaylarına geldi. Ancak, görece bir düşüş halinde bile dövize talep öylesine yüksek ki, alıcıların ortaya çıkması ile, döviz fiyatı derhal yükselmekte.

Artırılan TL faizleri ile birlikte, fazla gerilemeyen

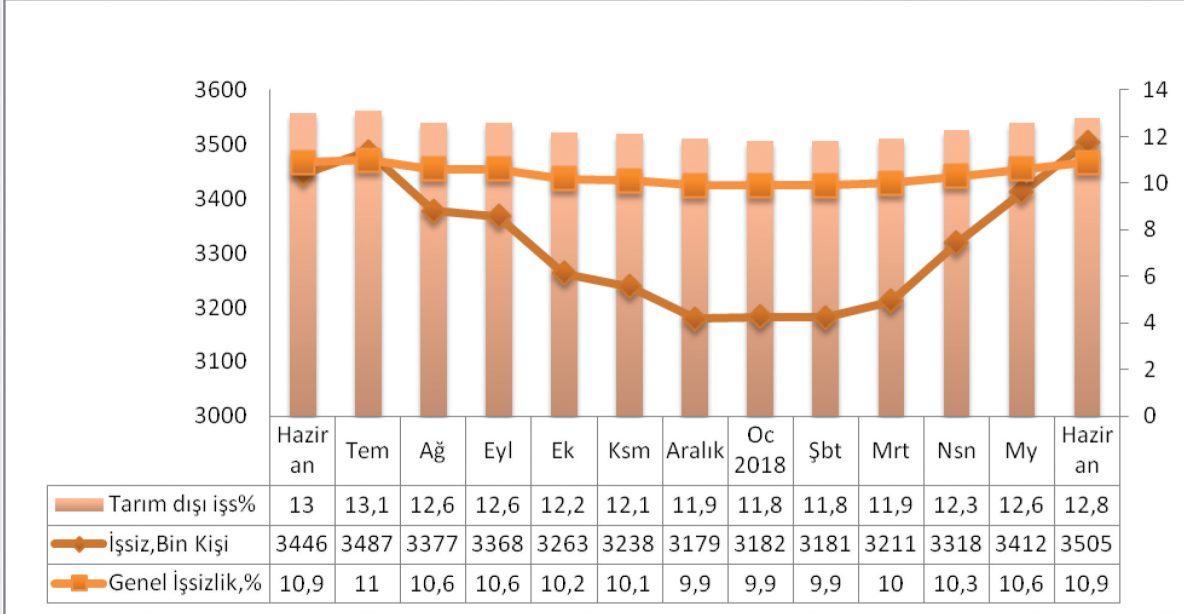
Grafik 8. TCMB Haftalık Repo Faiz Artışları (%)

döviz kuru, Türkiye ekonomisini "yüksek faiz-yüksek döviz" kıskacına almış bulunuyor. Düşmeyen döviz kuru ile yapılan ithalat, enflasyondaki katılığa, yapışkanlığa kaynaklık etmeye devam ederken, yükseltile faizler, her tür kredi faizini yükselterek piyasalara soğuk bir iklimi de getirecek, kredi kullanımı zorlaşacak, yatırımlar duracak, üretim maliyetlerinde faizin etkisi artacak, kısaca yüksek faiz ekonomide küçülmenin bir başka gerekçesini oluşturacak. Böylece Türkiye, bir yandan yüksek enflasyon, bir yandan da ekonomik küçülmenin, yüksek işsizliğin kıskacı altına giriyor. Bunun "stagflasyon" olarak adlandırılan yapışkan bir kriz olduğu ve uzadıkça uzadığı, ağır tahribatlar yarattığı da tarihte çeşitli ülkelerde yaşanan deneyimlerden biliniyor.

İŞSİZLİKTE HIZLI TIRMANIŞ

Türkiye İstatistik Kurumu TÜİK'in yayımladığı Haziran işgücü verileri, ekonomik daralma ile birlikte işsizliğin de tırmanışta olduğunu ortaya koyuyor. Mevsim etkilerinden arındırılmış işsiz sayısı bir önceki döneme göre 93 bin kişi artarak 3 milyon 505 bin kişi olarak gerçekleşti. İşsizlik oranı 0,3 puan artarak yüzde 10,9 oldu. Aynı oran tarım dışı işsizlikte yüzde 12,8'i buldu. Böylece mevsimsellikten arındırılmış işsizlikte Mayıs ayına göre, Haziran'da 65 bin artış gözlemlendi.

Mevsimsel etkilerden arındırılmadan bakıldığında ise Türkiye genelinde 15 ve daha yukarı yaştakilerde işsiz sayısı 2018 yılı Haziran döneminde geçen yılın aynı dönemine göre 64 bin kişi artarak 3 milyon 315 bin kişi oldu. İşsizlik oranı değişim göstermeyerek yüzde 10,2 seviyesinde gerçekleşti. Aynı dönemde; tarım dışı işsizlik oranı 0,1 puanlık azalış ile %12,1 olarak tahmin edildi. Genç nüfusta (15-24 yaş) işsizlik oranı 1,2 puanlık azalış ile yüzde 19,4 olurken, 15-64 yaş grubunda bu oran değişim göstermeyerek yüzde 10,4 olarak gerçekleşti.

Grafik 9. Mevsimsellikten Arındırılmış İşsizlik, İşsizler (Haziran 2018)

Kaynak: TÜİK

Yine mevsimsel etkilerden arındırılmadan bakıldığında, Haziran'da, tarım sektöründe çalışanların sayısı 133 bin kişi azalırken, tarım dışı sektörlerde çalışan sayısı 744 bin kişi arttı. İstihdam edilenlerin yüzde 19,2'si tarım, yüzde 19,6'sı sanayi, yüzde 7,2'si inşaat, yüzde 54'ü ise hizmet sektöründe yer aldı. Önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında tarım sektörünün istihdam edilenler içindeki payı 0,9 puan, inşaat sektörünün payı 0,4 puan azalırken, sanayi sektörünün payı 0,8 puan, hizmet sektörünün payı 0,4 puan arttı.

Resmi işsizliğin yüzde 10,2 (mevsimsel etkilerden arındırılmadan) görünmesine karşılık, iş aramaktan umudunu kesen ya da TÜİK'in yöntemsel olarak iş aramadıkları için işsiz saymadığı, gerçekte ise işsiz sayılan sayısı ise 2 milyon 285 bini buluyor. Bunlar eklerdğinde işsiz sayısı 5 milyon 600 bini bulurken gerçek işsizlik oranı da yüzde 16'ya ulaşır.

Geçim şartlarının zorlaşmasının da etkisiyle, işgücü piyasasına çıkanların sayısı artıyor. İşgücü 2018 yılı Haziran döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre 675 bin kişi artarak 32 milyon 629 bin kişi, işgücüne katılma oranı ise 0,4 puan artarak yüzde 53,8 olarak gerçekleşti. Aynı dönemler için yapılan kıyaslamalara göre; erkeklerde işgücüne katılma oranı 0,4 puanlık artışla yüzde 73,4, kadınlarda ise 0,5 puanlık artışla yüzde 34,6 olarak gerçekleşti.

Ne var ki, işgücü piyasasında artış yaşanırken aynı ölçüde istihdam karşılık vermiyor ve işsizlik, özellikle sonbahar-kış aylarında tavan yapacak gibi görünüyor. Tarımın yanı sıra turizmde mevsimsel temponun düşmesi, sanayi ve onun etkilediği hizmetler sektörlerinde ekonomik daralma, işten çıkarmalarla birlikte, 2018 yılının sonunda genel işsizliğin yüzde 13-14'ü, tarım dışı işsizliğin ise yüzde 15'i bulabileceği tahmin ediliyor.

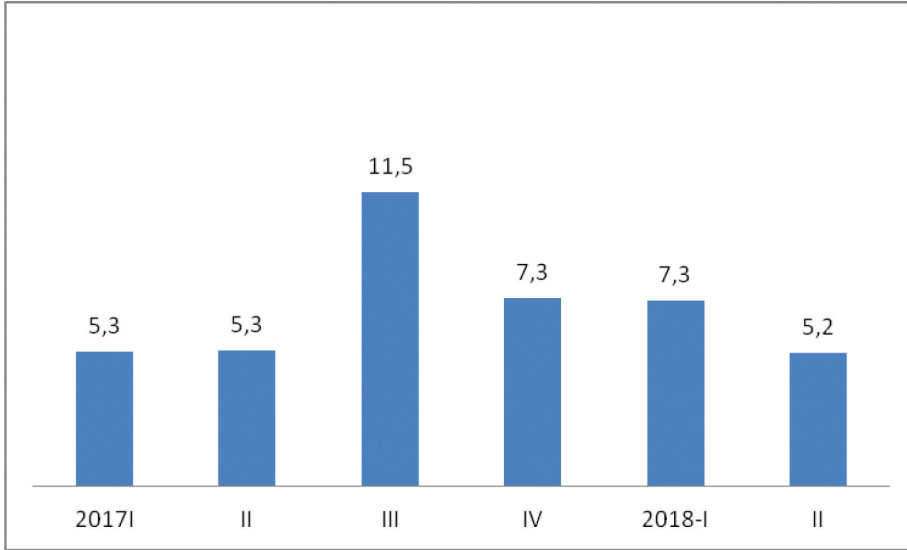
BÜYÜMEDEN DARALMAYA

Türkiye ekonomisi 2018'in ilk çeyreğinde yüzde 7,3 büyüdükten sonra ikinci çeyrek de yüzde 5,2'lik oranla geride kaldı. GSYH'de yılın ilk yarısında ya da 6 ayda sağlanan büyüme, yüzde 6,2 oldu.

Bu büyümenin, 2017'deki dopingli büyümenin devamı olduğunu söylemek gerekir. 2017 boyunca bankalara kredi musluklarını alabildiğine açmaları telkin edilmişti. Kredi Garanti Fonu'ndan

sektörlere hızlı kaynak akışı enjekte edilmiş, bazı vergi teşvikleri büyümeyi kamçulamış, dahası, devlet harcamaları ile iç pazarın genişlemesi sağlanmıştı.

Kamu maliyesine ağır yükler getiren banka sistemini ise bugün sıkıntıya sokan bu dopingli büyüme, 2017'nin yüzde 7,4 ile kapanmasını getirmiş, aynı temponun etkileri 2018 ilk yarısına da taşmıştı. İlk yarıda büyüme, 2017'nin ilk yarısına göre yüzde 6,2 arttı.

Grafik 10. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH), Çeyrekler İtibarıyla Artış (%)

Kaynak: TÜİK

Tablo 3. Harcama Yöntemiyle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Zincirlenmiş Hacim, 2009=100) - Çeyrekler İtibarıyla

	2017				2018	
	3 Ay	6 Ay	9 Ay	Toplam	3 Ay	6 Ay
Yerleşik hanehalklarının tüketimi	4,5	3,8	6,0	6,1	9,3	7,8
Devletin Nihai Tüketim Harcamaları	9,0	3,2	4,6	5,0	4,9	6,1
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	3,9	5,9	8,3	7,8	7,9	5,8
Mal ve Hizmet İhracatı	10,0	10,5	12,9	11,9	0,7	2,7
Mal ve Hizmet İthalatı (-)	0,9	1,6	5,9	10,3	15,4	7,3
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	5,3	5,3	7,5	7,4	7,3	6,2

2017'nin 4 ve 2018'in ilk 2 çeyreğine hakim olan bu dopingli büyümede ana rüzgarın iç tüketimden, özellikle hanehalkı tüketimi ve devletin tüketim harcamalarından geldiği söylenebilir. Yatırımların büyümeye katkısı daha geride kalırken net ihracatın büyümeye katkısının çok az olduğu gözlenmektedir.

Henüz dolar fiyatlarının görece yatay seyrettiği ve TL faizlerinin de artmadığı, kredi hacminin iktidar garantisi ile genişletildiği bu konjonktür, ithalata dayalı, iç pazara dönük üretimin kısmi olarak canlı geçmesini de sağladı.

Uzatılmış dopingli büyümenin sektörel analizi yapıldığında, 2018 ikinci çeyreğinde yüzde 5,2 büyüme olmasına karşın, baş aktör yapılan inşaat sektöründe büyümenin yüzde 0,8'de kaldığı, tarımda ise yüzde 1,5 küçülme yaşandığı gözleniyor. 2018 ikinci çeyreğinde yüzde 6'ya yakın büyüyen sanayide 2018 ikinci çeyreğinde büyüme yüzde 4,3 e düşerek tempo azaltırken ticaret, turizm, finans vb sektörlerden oluşan hizmetlerde büyümenin artması dikkat çekmiştir.

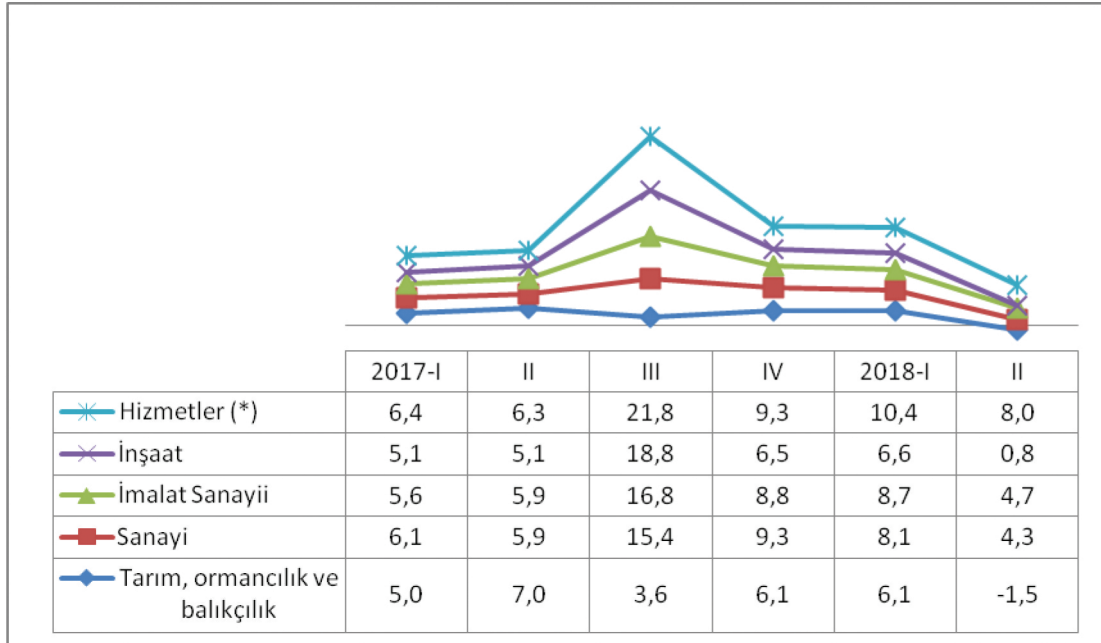
Özellikle son 4 çeyrek dikkate alındığında imalat sanayinde ağır da olsa düzenli bir tempo kaybı dikkat çekicidir ve önümüzdeki çeyreklerde yavaşlamanın, hatta küçülmenin bu sektörden geleceğinin işaretlerini içermektedir.

Haziran sonu itibarıyla yıllık bazda hala yüzde 7,8'lik büyümeden söz edebilmek çok önemli tabii ki. Ama büyüme verileri biraz geriden gelen, yaşanmış bitmiş dönemin verileri. 2018 Temmuz ayından itibaren ise ekonomide hızlı bir iklim değişimi başladı ve bu, ekonomiyi önce durgunluğa ardından küçülmeye götürecektir özelliklere sahip bir iklim değişikliği.

Dolar kuru ortalaması yılın ilk çeyreğinde 3,81 oldu. Ortalama kur ikinci çeyrekte 4,37'ye çıktı. Henüz üçüncü çeyreği tamamlamadık, yetmiş günlük sürenin ortalaması 5,37 düzeyinde.

Kur Eylül ortasındaki gibi, 6,40-6,50 bandında kalırsa, bu demektir ki yılın son çeyreğindeki ortalama da bu dolaylarda olacak.

Yüksek kur ithalatı ve üretimi, üretim maliyetini

Grafik 11. Büyümede Sektörel Dağılım, Çeyrekler İtibarıyla (%)

Kaynak: TÜİK

zorluyor. Üretici fiyatları kapsamındaki ara mal fiyatlarının son bir yılda yüzde 39. enerji fiyatlarının yüzde 42 arttığı hatırlandığında, bu koşullarda üretimin az artması, hatta daralmaması mümkün görünmemektedir.

Durgunluk, hatta küçülme bu şartlarda kendiliğinden geliyor. Yüksek enflasyon ile baş edemeyen gelirlerle iç tüketim daralıyor, yatırım niyetleri askıya alınıyor, yükselen döviz fiyatları ile firmaların öz kaynakları eriyor, kredilerde geri dönüş zayıflıyor, bankalar firmaları sıkıştırıyor. Bütün bunlar kapasite düşüşleri, firma kapanışları ve beraberinde küçülmeye gidış demek. Nitekim 4 Eylül'de uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Fitch Ratings Türkiye raporunda 2019 için büyüme ora-

nını yüzde 1,2'ye çekti. Fitch değerlendirmesinde "kayda değer" belirsizliklere de değinerek dört önemli riski şöyle sıraladı: Yanlış siyasi adımlar, özel sektörün mali stresinin yükselmesi, jeopolitik gerginlikler ve olası sermaye çıkışları.

Önümüzdeki 12 ayda 230 milyar dolar ya da ayda neredeyse 20 milyar dolarlık dış kaynak bulma mecburiyetindeki Türkiye ekonomisi için Fitch ve benzeri kuruluşların bu tür raporları, kaynak bulma imkânlarının zorlaştığını, bulunsa bile bunun bedelinin oldukça ağırlaştığını ifade ediyor. Çember daraldıkça rota IMF' adresine doğru evriliyor. Ama rejimin bunu kabullenip kabullenmeyeceği ya da ne zaman kabulleneceği bilinmiyor.

BÜYÜMEDEN ÇALIŞAN SINIF PAY ALAMIYOR

2017'nin yüzde 7,4'lük büyümesinin ardından 2018'in ikinci yarısında gerçekleştiği ifade edilen yüzde 6,2'lik büyümesi, konu bölüşüm olunca çalışanlara pek yaramış görünmüyor.

TÜİK'in "Gelire göre GSYH" verileri, 2017'nin ilk çeyreğinde işgücü ödemelerinin yüzde 39 olmasına karşın, izleyen çeyreklerde bu payın korunmadığını, 2018 ikinci çeyreğinde de yüzde 36'ya kadar indiğini ortaya koyuyor. Yüksek büyüme kaydedilen 6 çeyrekte, çalışanların en düşük pay aldığı zaman diliminin yüzde 31 ile 2017 son çeyreği olduğu dikkat çekiyor.

Buna karşılık net işletme artışı denilen kar, faiz, rant biçiminde artıktan el konulan dilimin ise 2017 son çeyreğinde yüzde 54'lük paya ulaştığı, 2018 ikinci çeyreğinde ise payının yüzde 46 olduğu görülüyor. Tarımın payını da içeren bu kategoride tarım dışarıda bırakılarak analiz yapılması, daha sağlıklı bir gözleme imkan verebilir. Yine de bölüşümün çalışanların aleyhine, sermaye kesiminin ise lehine seyrettiğini bu seri yeterince ortaya koyuyor.

Tablo 4. Gelir Yöntemiyle GSYH Bileşenlerinin Gayrisafi Katma Değer İçerisindeki Payları, II. Çeyrek: Nisan-Haziran, 2018

Yıl	Çeyrek	İşgücü ödemeleri	Üretim üzerindeki net vergiler	Sabit sermaye tüketimi	(%)
					Net işletme artışı/Karma gelir
2017	I ^(r)	39,0	-1,0	19,2	42,7
	II ^(r)	36,5	-0,9	17,6	46,8
	III ^(r)	32,5	-0,7	16,2	52,0
	IV ^(r)	31,1	-1,1	16,1	53,9
2018	I ^(r)	38,2	-0,9	19,3	43,4
	II	36,0	-0,3	18,2	46,1

(r): İlgili çeyreklerde güncelleme yapılmıştır.

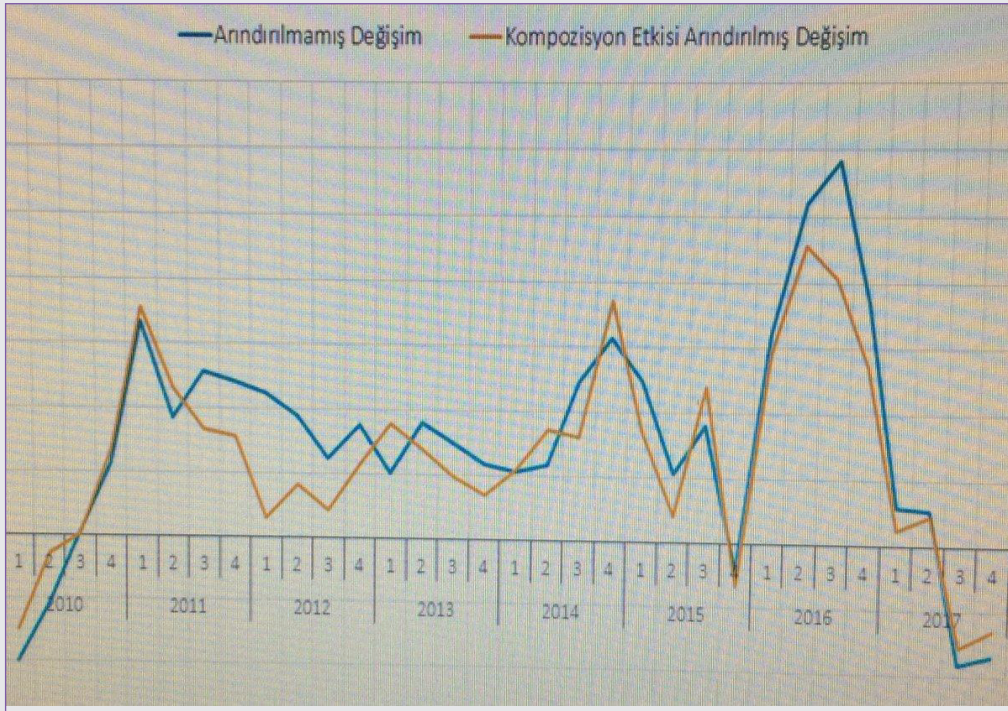

Son yıllarda bölüşümün çalışan sınıfın aleyhine seyrettiğini bir başka araştırma daha ortaya koyuyor. Merkez bankası bünyesinde yapılan bir grup araştırmada, reel ücretlerin 2017’de gerileme içine girdiği saptandı. Yüksek enflasyon sürecinin yaşandığı bir konjonktürde şaşırtıcı olmayan bu sonuç, Merkez Bankası araştırması tarafından da doğrulanmış oldu.

Merkez Bankası mensubu bir grup tarafından yapılan ve “Merkezin Güncesi” portalında yayınlanan araştırmada, Hanehalkı İşgücü Anketi’nin (HİA) 2009-2017 arası çeyreklik mikro veri setlerini kullanarak çalışanların eline geçen reel ücret serisi hesaplandı. HİA çeyreklik mikro verileri bütün sektörleri kapsamakta, çalışan ücretlerinin yanı sıra yaş, eğitim durumu gibi ücretleri etkileyen özelliklere dair detaylı bilgi içermekte. Söz konusu veri setinde ücretler, ücretli ve yevmiyeli çalışanların beyanları esas alınarak oluşturulduğu için çalışanların eline geçen net ücreti yansıtmakta, kayıtlı veya kayıt dışı bütün çalışanları kapsamakta. Hesaplanan reel ücret serisiyle farklı sektör veya demografik gruplardaki ücret gelişmelerini gözlemleyebiliriz. Ayrıca, çalışan özelliklerinin dönemler arasında farklılaşmasının ücretler üzerinde yarattığı kompozisyon etkisi de arındırılabilir.

Merkez Bankası portalında 13 Haziran tarihinde yer alan, “Ücretler ve İşgücü Verimliliğine Mikro Bakış” başlıklı araştırmada şu bulgular yer alıyor:

“Asgari ücret artışının yüksek olduğu 2016 yılında çalışan kompozisyonundaki değişim ortalama reel ücretleri yükseltici bir etki yaptı. Öte yandan, 2017 yılı 4. çeyreğinde, reel ücretlerdeki değişimlerde kompozisyon etkisi sınırlı. Ortalama reel ücretler bir önceki yılın aynı çeyreğine göre yüzde 3,4, kompozisyon etkisinden arındırılmış reel ücretler ise yüzde 2,6 geriledi. Yani çalışanların kompozisyonundaki değişim ortalama reel ücretleri 0,8 yüzde puan azaltıcı etkide bulundu. Burada incelenen ücretler ele geçen net ücret olduğu için işveren maliyetinin sadece bir kısmını içermekte, çalışanların alım gücünü ise doğrudan yansıtmakta.”

Grafik 12. Asgari Ücrette Değişim (%)

Kaynak: TCMB, “Ücretler ve İşgücü Verimliliğine Mikro Bakış”

TMMOB Sanayi Kongresi 2017 kapsamında çıkan Oda Raporlarımıza aşağıdaki adresten ulaşabilirsiniz.

<http://www.mmo.org.tr>

MMO SANAYİ PORTALI AÇILDI

TMMOB Makina Mühendisleri Odası
Sanayi Çalışma Grubu

Alan Araştırmaları

TMMOB Sanayi Kongreleri

Sanayi Analizleri

Etkinlikler

Sanayi Raporları

Videolar

Odamızın Değerli Üyeleri,

Odamız tarafından yürütülen sanayiye ilişkin çalışma ve etkinlikler köklü bir geleneğe dayanmakta, bugün de tüm hızıyla devam etmektedir. Odamız, toplum yararları doğrultusunda; ülkemiz sanayisinin ve mühendislik mesleğinin ulusal çıkarlara uygun yönde gelişmesini, yaygın inceleme ve araştırmalarla katkı sunmayı hedeflemektedir. Odamız bilimi, tekniği ve teknolojiyi izleme, yorumlama ve ülke çapında geliştirmeyi amaçlamakta, geçmiş çalışmalarından taşıdığı bilgi ve deneyimiyle birçok konuya ilişkin alternatif görüş ve öneriler ortaya koymaya çabalamaktadır.

Bu kapsamda sanayi üzerine yaptığımız yoğun çalışmalarını derleyen MMO Sanayi Portalı'nın yayın hayatına başladığını duyurmak isteriz.

MMO web sitesi bünyesinde faaliyet gösterecek MMO Sanayi Portalı'nda Yayınlar, Etkinlikler ve Basın Açıklamalarından oluşan üç ana bölüm yer almaktadır.

Yayınlar bölümünde, aylık olarak yayımlanan sanayi analizleri, Odamızın 1970'lerden bu yana yayımladığı kitaplar, Oda raporları ve alan araştırmaları yer almaktadır.

Etkinlikler bölümünde ise 1962'den bu yana ülkemiz sanayisinde önemli bir yeri olan TMMOB Sanayi Kongreleri ve Türkiye'nin birçok ilinde gerçekleştirilen sempozyum ve paneller yer almaktadır.

MMO Sanayi Portalı'nda buluşmak üzere!

<http://sanayi.mmo.org.tr/>

Soru ve önerileriniz için iletişim adresimiz:

<http://sanayi.mmo.org.tr/iletisim/> ◀◀

"Sanayinin Sorunları ve Analizleri" raporlarının tüm sayılarına aşağıdaki adresten ulaşabilirsiniz.

<http://www.mmo.org.tr>

TMMOB
Makina Mühendisleri Odası
Haber Bülteni
Eylül 2018
Sayı 241 Ekidir
MMO Adına Sahibi ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Yunus YENER

Sayfa Tasarımı
Münevver POLAT
Basımevi
Ankamat Matbaacılık San.
Limited Şirketi
Güleryüz Sanayi Sitesi
30. Cad. 538. Sokak
No: 60 İvedik / ANKARA
Tel: (0312) 394 54 94-95

Yönetim Yeri
Meşrutiyet Cad. No: 19/6. Kat
06650 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 425 21 41 Faks: (0 312) 417 86 21
<http://www.mmo.org.tr>
e-posta: mno@mno.org.tr
basin@mno.org.tr

Sanayinin Sorunları ve Analizleri (XLVIII)
Sanayide yüksek enflasyon, hızlı küçüme